

Malmö högskola
Lärarytbildningen
IS

Examensarbete
15 högskolepoäng

Förändringar i romers utbildningssituation i Sverige

Changes in the education situation for Roman children in Sweden

Iren Horvatne

Lärarexamen VAL 90 hp

Slutseminarium 2009 – 03 – 10

Examinator: Jan-Anders Andersson

Handledare: Nils Andersson

Sammanfattning

I det här arbetet har jag tagit upp de romska elevernas situation i den svenska skolan. Genom intervjuer som jag har gjort försöker jag redovisa hur utbildningssituationen förändrats för romer.

Under arbetets gång tar jag bland annat upp orsakerna till frånvaron i skolan, men det är mycket viktigt att veta att det inte gäller alla romer och att de inte är en homogen grupp utan individer i ett demokratiskt samhälle.

Syftet med detta arbete var att skapa kunskap om de romska elevernas situation i skolan både historisk och i ett nutidsperspektiv.

Frågeställningen var så här i arbetet: Har utbildningen för romer förändrats? Vad är orsaken till den stora frånvaron bland romani elever?

Jag har använt och byggt mitt arbete på intervjuer som jag har genomfört med romer i olika åldersgrupper. För mina intervjuer har jag använt 10 frågor som jag tyckte behövdes för att få en bild av hur romerna upplevde den svenska skolan. Jag har gjort individuella intervjuer med alla. De intervjuade är nio till antalet. Arbetet är begränsat genom att jag endast har tagit upp de romska elevernas skolsituation i Sverige.

Som jag kunnat konstatera och jämföra genom mina intervjuer kan jag se att när det gäller skolan och utbildningen har det ändå skett en förändring bland romerna. Det är fler och fler elever som avslutar grundskolan och går vidare till gymnasiet.

För att romska barn ska lyckas i skolan måste man börja med föräldrarna och förändra deras attityd gentemot det svenska samhället. Samtidigt är det viktigt även den svenska skolan lär sig mer om romanikulturen och dess traditioner för att diskrimineringen ska kunna motverkas.

Nyckelord: romer, skola, utbildning, utanförskap

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Syfte	8
1.3 Frågeställning.....	8
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Källor	8
1.6 Disposition	9
2. Romer och romer i Sverige	11
2.1 Vem kallar sig rom?	11
2.2 Romernas historia.....	12
2.3 Romernas historia i Sverige	14
3. Romer i svensk skola	16
3.1 Svensk utbildningshistoria	16
3.2 Romerna i den svenska skolan	16
4. Tidigare forskning om romernas utbildning i Sverige	19
4.1 Romer i Sverige – tillsammans i förändring.....	19
4.1.1 Kommentar till rapporten	20
4.2 Romer och den svenska skolan	20
4.2.1 Kommentar till rapporten	22
4.3 Diskriminering av romer i Sverige	23
4.3.1 Kommentar till rapporten	24
4.4 Romer i skolan – en fördjupad studie.....	24
4.4.1 Kommentar till rapporten	25
5. Teori.....	27
5.1 Identitet, kultur och socialpåverkan	27
5.2 Etnicitet	28
5.3 Diskussion kring kulturbegreppet	29
6. Metod och urval	31
7. Resultat	33
7.1 Intervju	33
7.2 Analys	37
8. Orsaker till frånvaron i skolan för de romska eleverna	39
9. Slutdiskussion	42
Referenser	44
Bilaga – Intervjufrågor	47

1. Inledning

Jag har valt att skriva det här arbetet eftersom jag jobbar inom skolan. Det var intressant för mig att undersöka hur det varit och hur det är i Sverige med romernas utbildning. När jag började arbeta som modersmåls lärare blev jag förvånad över att eleverna var borta så ofta från skolan. För mig var det något helt nytt, eftersom jag kommer från Ungern och har en annan skolbakgrund. För mig är det oacceptabelt att låta mina barn stanna hemma från skolan om de inte är sjuka. Vid modersmålsarbetets början har jag stött på en helt annan skolvärld än jag är van vid från Ungern. Samtidigt kunde jag jämföra Sverige och Ungerns kunskaper om romernas kultur, och det var uppenbart för mig att i Sverige finns inte tillräckliga kunskaper om romanikulturen i skolan och i samhället, som det gör i Ungern. Detta har jag själv erfarenit eftersom jag kommer från Ungern och nu lever i Sverige och kan se skillnaderna mellan dessa två länders kunskaper om romernas kultur. Kraven från det svenska samhället på romernas utbildning har förändrats över tiden. Romernas skolgång har blivit alltmer accepterad i det svenska samhället, men ändå är romernas frånvaro oerhört hög även i dag (40 %). (Söderman, 2008, s.4-5). Orsaken till frånvaron förklaras i rapporten från Statens Invandrarverk 1996 med, att det kan bero på problem eller sjukdom inom familjen vilket bidrar till den höga frånvaron i skolan för romska elever. I Skolverkets rapport från 1999 förklaras frånvaron med familjeproblem, sjukdom, brist på föräldrarnas skolbakgrund, skolan prioriteras inte hos romer osv. Det som enligt mig har missats i dessa rapporter är att de inte historiskt sett ser på varför det har blivit så för romska föräldrar och elever, att de inte prioriterar skolan. Sverige ville redan i slutet på 1960-talet integrera romerna i den svenska skolan utan att ta hänsyn till hur romerna tidigare behandlats och diskriminerats av majoritetssamhället i Sverige. Diskriminering mot romer pågår i hela världen även i dag. Det är inte så lätt som majoritetssamhället tror, att om de vill integrera människorna och som i vårt fall till och med assimilera romerna, att minoritetsgruppen då direkt skall göra det som majoritetssamhället vill och kräver. Kanske just därför sätter sig dessa personer emot samhällets krav på integration, de vill därmed visa att de är missnöjda och inte rättvist behandlade av samhället. Men jag hoppas att med denna uppsats kan jag lämna ett bidrag som kan bli ett redskap att användas för pedagoger eller andra personer som har kontakt med barn av romsk kulturell bakgrund.

1.1 Bakgrund

I det här arbetet har jag tagit upp de romska elevernas situation i den svenska skolan. Genom intervjuer som jag har gjort försöker jag redovisa hur utbildningssituationen förändrats för romerna. Romska elever går i vanliga skolor idag, men det har inte alltid varit så. Romer fick inte bosätta sig på en plats eller gå i svenska skolor förrän 1960. (Olgac, 2006, s.93-94) Det blev en stor förändring under det året och satsningarna från regeringens sida blev omfattande. Alla romer skulle få utbildning, en assimileringprocess startades, men den fungerade inte för romerna och frånvaron bland de romska eleverna blev större och större. Som modersmållärare i romani kan jag konstatera att romani elevernas frånvaro är oerhört hög även 2008. (Söderman, 2008, s.4.) Många romska föräldrar upplever skolan som ett hot mot deras kultur, tradition och åsikter på grund av den assimileringspolitik som myndigheterna velat genomföra tidigare. Jag är medveten om att arbetet inte kan ge en fullständig bild av hur romer uppfattar skolan samt hur svenskar uppträder gentemot romerna. Det var svårt att hitta äldre romer som är födda på 1940- 1950- talet och som har gått i skolan. De äldsta personerna som jag har tagit upp i arbetet och funnit genom litteraturstudier berättade att de har fått undervisning privat för att kunna lära sig skriva och läsa. Men det är långt ifrån alla som hade möjlighet att betala privat lärare. Många äldre personer har aldrig fått chansen att lära sig skriva och läsa.

Jag vill nämna att det är mycket svårt att vara objektiv i detta arbete eftersom jag själv är född rom och lever efter dem romska traditionerna och sederna. Det är också mycket svårt att inte ta ställning när jag hör och läser om hur romerna blivit behandlade av majoritetssamhället. Det är svårt att tro att romer som befunnit sig i Sverige sedan flera generationer tillbaka och var svenska medborgare inte fick gå i den svenska skolan. Mitt arbete kan uppfattas annorlunda än det som redan finns skrivet av icke - romer. I detta arbete redovisar jag de svar som framkommit vid intervjuerna, men även mina egna erfarenheter och kunskaper redovisas.

Under arbetets gång tar jag bland annat upp orsakerna till frånvaron i skolan, men det är mycket viktigt att veta att den inte gäller alla romer och att de inte är en homogen grupp utan individer i ett demokratiskt samhälle. Bland människor i allmänhet är det ofta så att man drar alla romer över en kam, utan att ta hänsyn till deras nationalitet eller bakgrund. Det är mycket beklagligt, tycker jag. Eftersom man måste ta hänsyn till från vilket land personen kommer, och hur individen influerats av sitt ursprungslands kultur och traditioner. Men att man kommer från samma land, behöver inte betyda att alla romer t.ex. från Polen har samma

kultur och värderingar. Det finns även olika kulturkrockar mellan romer från samma land.

Jag vill nämna att jag skriver rom istället för zigenare, eftersom ordet zigenare är nedsättande för mig och för alla romer. Ordet zigenare finns inte i vårt språk. Ordet zigenare hittades på av majoritetssamhället och man betecknade alla romer med detta ord. Ordet zigenare kommer från början från den grekiska benämningen på romer, "atziganoi". (<http://sv.wikipedia.org/wiki/Romer>) Tsiganes, zingari, zigeuner är varianter som alla härleds ur det grekiska ordet atsingani, vilket betyder ungefär "oberörbara". Det engelska gypsies kommer från ordet "egyptians" – romerna ansågs komma från Egypten till Europa. (<http://www.popularhistoria.se/o.o.i.s?id=52&vid=485>).

Utbildning anges som en rättighet i FN:s konvention. Utbildning är nödvändig både för individens utveckling och även för samhällets utveckling. Utbildning är en rättighet för individen och den medför ekonomisk utveckling för samhället. Därför anser jag att samhället måste hjälpa de romska eleverna i skolan. FN:s Barnkonvention har fyra huvudprinciper som är en utgångspunkt för skolans arbete:

16 Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

17 Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet, vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall.

18 Varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas. Det gäller inte bara barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.

19 Barnet har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. När åsikterna beaktas ska tas hänsyn till barnets ålder och mognad.

(Danelius, 1993, s.258-262).

Som vi kan se i FN:s Barnkonvention har alltså alla skolpliktiga barn rätt att få tillgång till utbildning. Även i skollagen står det, att kommunen har skyldighet att se till att alla barn får föreskriven utbildning. Om skolplikten i skollagens 1 § 3 kap., står, att alla barn som bor i landet har skolplikt och alltså har rätt till utbildning. (Werner, 2006, s.13-14). Skolplikt innebär även närvaroplikt. Barnen har inte rätt att stanna hemma om de inte har något giltigt skäl som t.ex. sjukdom. Ansvaret för att barnet kommer till skolan delas mellan hemkommunen och barnets vårdnadshavare. Lagens krav gör det nödvändigt för kommunen med närvarokontroll i skolan och ifall eleven inte kommer till skolan måste kommunen se till att ta reda på orsaken till elevens frånvaro. I alla skolor är det rektorns ansvar att ta kontakt med elevens vårdnadshavare om en elev är borta från skolan utan giltig anledning. Från

vårdnadshavarnas sida gäller det att de ska se till att eleven fullgör sin skolgång. Ifall eleven är borta på grund av att vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar kan vårdnadshavaren bli anmäld till förvaltningsdomstolen av kommunen och få ett vite utdömt. (Skolverket, 2008, s. 22-23).

För att eleven ska nå målen i skolan krävs det närvaro i skolan och deltagande i undervisningen. Vid frånvaro är det viktigt att skolan i ett tidigt stadium ser detta som ett varningstecken och tar kontakt med vårdnadshavaren.

1.2 Syfte

Syftet med detta arbete är att skapa kunskap om de romska elevernas situation i skolan både historiskt och i nutidsperspektiv. Jag ville även ge en inblick i orsakerna till romanielevernas frånvaro i skolan. Jag ville lyfta fram romernas egna upplevelser från den svenska skolan och om det har skett några förändringar eller inte. Mitt syfte är även att undersöka olika generationers möte med den svenska skolan.

1.3 Frågeställning

Frågeställningen är så här:

Har utbildningssituationen för romer förändrats i den svenska skolan?

Vilka är orsakerna till den stora frånvaron bland romani eleverna?

1.4 Avgränsningar

Arbetet är begränsat genom att jag endast tar upp de romska elevernas skolsituation i Sverige, elever vars föräldrar har levt i Sverige sedan flera generationer, samt har gått i grundskolan i Sverige. Jag är medveten om att romerna genom historien blivit behandlade på många olika sätt i skilda länder. Men eftersom jag skriver arbetet i Sverige bestämde jag mig för att arbetet ska analysera och beskriva endast de romska elevernas skolsituation i den svenska grundskolan.

1.5 Källor

Källan förmedlar kunskap. Den meddelar och informerar sina läsare på olika sätt. Man kan skilja på normativa och deskriptiva (berättande) källor. Antingen är det den ena eller den andra som dominerar i ett arbete, men kunskapen framkommer aldrig enbart med den ena

sortens källa. Om normativa och deskriptiva källor kan exempelvis sägas att som normativa källor nämns lagar och förordningar, och som deskriptiva källor den offentliga statistiken. (Holme och Svang, 1997, s. 138).

Jag har gjort ett urval av den litteratur som jag anser är mest relevanta för mitt arbete. Jag är medveten om att det finns ett stort antal andra böcker som presenterar arbeten om romer, men jag har försökt avgränsa litteraturen genom att ta hänsyn till den litteratur som är knuten till skolan och utbildningen och som gäller romer. I den här delen presenterar jag Christina Rodell Olgacs bok *Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola*, medan tidigare rapporter om romerna och skolan presenteras samt kommenteras i kapitlet ”Tidigare forskning om romer”.

Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola skrevs 2005 av Christina Rodell Olgac. Syftet med denna bok är att analysera och beskriva hur relationen mellan den romska minoriteten och majoritetssamhällets skola i Sverige format sig sedan mitten av 1900-talet och fram till idag. Den boken redovisar även romernas syn på utbildning samt förändringen som har skett hos romer angående utbildning och skola. Syftet med denna bok var även att visa om förändringen inneburit ett erkännande av den romska minoritetsstatusen inom skolutbildningen. Denna bok skapar förståelse för den romska minoritetens skolsituation idag.

Författaren Christina Rodell Olgac har under många år arbetat som lågstadielärare i en förberedelseklass i Rinkeby. Hon är adjunkt i pedagogik och verksam på Centrum för interkulturell skolforskning samt på lärarutbildningen vid Södertörns högskola.

1.6 Disposition

Första delen av arbetet omfattar inledning, syfte, frågeställning, avgränsning, samt källor.

I andra delen av arbetet redovisas vem kallar sig rom samt romernas historia och romernas historia i Sverige. I kapitel 3 har jag valt att skriva kort även om den svenska utbildningshistorien för att kunna se hur stor skillnaden (mer än hundra år) är mellan den svenska utbildningshistorien och romernas utbildningshistoria.

I kapitel 4 redovisar jag tidigare forskning och rapporter som skrivits om romer och jag genomför en analys av varje rapport. I teoridelen kapitel 5 har jag skrivit om olika begrepp som är relevanta för arbetet. Det som jag bl.a. tar upp här är identitet, kultur och social

påverkan och etnicitet Jag för dessutom ett resonemang kring kulturbegreppet. Kapitel 6 redovisar jag den metod och det urval som jag har gjort i arbetet. I kapitel 7 av arbetet redovisas alla intervjuer som genomförts, samt en analys som jag gjort efter intervjuerna. I kapitel 8 beskriver jag eventuella orsaker som kan bidra till de romska elevernas frånvaro i skolan. Arbetet avslutas med en slutdiskussion.

2. Romer och romer i Sverige

2.1 Vem kallar sig rom?

Romerna består av många olika grupper och släkter. Det finns stora skillnader bland romerna när det gäller språk, kultur och sedvänjor. Men ändå ska jag försöka beskriva den gemensamma kärnan och de vanor som gäller för de flesta romer. Romsk kultur är en muntlig kultur som överförs från generation till generation och bygger bland annat på deras historia och språk.

Den gemensamma kärnan för romerna är deras ursprung. Romerna utvandrade från Indien under 900-talet eller 1000-talet. (Se vidare i Romernas historia) I Sverige har det funnits romsk befolkning sedan 1500 – talet. (Lindgren, & Sandström, 1996; 12-13).

Fast romernas språk består av många olika dialekter är deras gemensamma språk sanskrit. (ibid s. 16). Många romer kan idag inte tala sitt språk men de känner ändå gemenskap och sammanhållning med varandra. Det spelar ingen roll från vilket land personen kommer eller vilken romsk dialekt de pratar. När romer träffas finns det en speciell samhörighet som är svårt att förklara och känna för dem som inte är romer. Det gäller även barnen i skolan som jag ser det. Barnen är uppfostrade redan från födseln att känna den speciella gemenskapen med andra romer. Det som är typiskt för romer är att familjen inte begränsas till kärnfamiljen som hos andra nationaliteter. Det är ”storfamiljen” som gäller för romer. Familjens intresse går alltid före individens. Lojalitet och stöd, samt solidaritet med familjen, släkten och dess nätverk ställer krav på socialt, ekonomiskt och känslomässigt stöd hos alla inom gruppen. Om det händer något inom släkten t.ex. sorg eller glädje ställer alla upp för att hjälpa och stödja den personen. (Regeringskansliet Inrikesdepartement, s. 1997, 22-24). Släkten och gruppen är central för tryggheten i romskt liv. De som lever i det svenska samhället vet hur starkt individualismen framhävs medan det hos romer är precis det motsatta och individualismen är emot deras värderingar.

En annan gemensam värdering för romer i hela världen är att flickorna måste vara kyska och orörda vid giftermålet. Flickorna får en strängare uppfostran än pojkarna. Flickorna måste ha ett bra rykte innan de ska gifta sig. Förr i tiden var det mycket vanligt bland romer att

föräldrarna valde den blivande frun till sonen. Det som jag nu kan se är att fler och fler pojkar och flickor själva väljer vem de vill leva med. Det är många romer som beklagar detta eftersom de menar att *romanipe* (romskhet) försvinner med barnens fria uppfostran. Romer vill gärna uppfostra sina barn efter sina gamla traditioner, sedvänjor och värderingar.

Gemensamt för de flesta romer är att de känner sig förföljda och diskriminerade i hela världen. Från majoritetssamhället får man en typisk stämpel om man är rom och man får inte samma möjligheter som icke - romer. Men vi vet att det i lagen står att alla människor har lika värde oavsett nationalitet, ras eller religion. Jag har träffat många romer som anser att det inte är meningsfullt att anmäla diskriminering, eftersom man inte tycker att det leder till något resultat. Diskrimineringen mot romerna är större än den är mot andra grupper. Enligt Diskrimineringsombudsmannen har romerna vant sig vid att bli diskriminerade och tar det mer eller mindre för givet att de diskrimineras. Att romer inte anmäler diskrimineringen kan bero på det som jag nämnde ovan och att de tycker att det inte är någon mening med en anmälan eller att romer inte vet vart de ska vända sig för anmäla diskrimineringen. (Regeringskansliet Inrikesdepartement, 1997 s. 49).

2.2 Romernas historia

Om romernas historia finns inte mycket nedtecknat. Endast en liten del man kan hitta i böcker och därför finns det än idag många frågetecken kring deras ursprung. Det som jag skrivit om romernas historia har jag funnit i flera källor. Det som jag skrivit om romernas utvandring i föregående kapitel återkommer även i kapitlen *Vem kallar sig rom* och *Romernas historia*. Det är på grund av att utvandringen är en gemensam nämnare och historia för romerna.

Romernas utvandring från Indien anses ha skett i början av 900 – talet, men det är inte säkert. Orsakerna till utvandringen anses vara social oro och svält, men i vissa källor anges även att det var på grund av religionen som romerna utvandrade från Indien. Under den tiden skedde en muslimsk expansion i norra Indien och romer ville inte tjäna under muslimskt styre. (Olgac, 2005, s. 21).

Efter utvandringen levde folket som nomader och förflyttade sig över stora delar av världen. Utvandringen gick genom Persien och Armenien mot Grekland. Det är bevisat genom att

språket romani har inslag av persiska, armeniska, grekiska och kurdiska lånord.

De första europeiska romerna kom 1322 till ön Kreta. Från början var romerna accepterade och väl mottagna, och de bosatte sig framförallt i Öst – och Centraleuropa, i Ungern, Bulgarien och före detta Jugoslavien. Romer blev uppskattade på grund av sina färdigheter i metall, konstsmide, snickeri och musik, som de hade fört med sig från Indien. Romernas läkekonst fick högt anseende eftersom de kunde bota sjukdomar som man ännu inte lyckats med i Europa. Romer kunde visa upp kreditivbrev från furstar och slottsherrar, som rekommenderade att de skulle tas emot välvilligt. Men i Rumänien blev romerna på grund av sina yrkeskunskaper hindrade från att vandra vidare till andra områden och de blev behandlade som slavar fram till 1864. (Cederberg, 1998, s. 3-4).

Sympatin varade inte länge och den vändes i sin motsats. Romer blev från 1450 – talet angripna, anklagade för spioner och förföljelserna mot romerna startade. Attityderna hårdnade mot romer på 1500-talet. På den tiden växte de europeiska nationalstaterna fram under stora ekonomiska och sociala omvälvningar. I Europa ville man skapa etniskt, kulturellt och religiöst enhetliga stater. Européerna ville rensa ut alla främmande folkslag och grupper. I Cederbergs skrift 2004 *Romerna i ett förändrat Europa* hänvisas till Thomas Acton, professor i Romani Studies vid University of Greenwich utanför London, som säger att på den här tiden startade den första förintelsen av romerna. Förföljelserna och grymheterna under 1500- och 1600-talet blev ett vanligt mönster för de rasistiska lagar och bestämmelser som nazisterna införde mot judar och romer.

På 1700-talet ville de europeiska staterna inte längre döda eller jaga ut romerna ur sina länder utan de ville tvångsassimilera romerna. Tanken med tvångsassimilering var att romerna skulle försvinna som egen etnisk grupp. Äktenskap skulle inte längre vara tillåtet mellan romer. Romska barn omhändertogs för uppfostran där de skulle avvänjas från sitt romska språk, sina vanor och seder. Denna tvångsassimilering var typisk för Österrike - Ungern, men den var även vanlig i andra länder, som prövade samma metod. (Cederberg, 2004, s.6-7). (Det är värd att nämna, att i Schweiz pågick tvångsassimileringen fram till 1973).

Från slutet av 1700-talet och början av 1800-talet ansåg forskare att judar och romer tillhörde samma underlägsna människor ras. Härifrån växte den rasistiska och nazistiska ideologi fram som senare ville utrota judar och romer.

Den kända förföljelsen och förintelsen av romer och judar inleddes vid Hitlers makttillträde i januari 1933. Flera speciella bestämmelser gjorde judar och romer till andra klassens medborgare. 1936 skapades ett rasygieniskt forskningsinstitut i Tyskland, vars uppgift var att registrera och klassificera alla romer. Redan samma år hamnade de första romerna i koncentrationsläger i Tyskland, sedan i Auschwitz och Birkenau. Det antas att mellan en halv miljon och en och en halv miljon romer dödades under andra världskriget bara på grund av sin etnicitet. (Cederberg, 1998, s. 5-7).

Efter andra världskrigets slut vandrade förtvivlade och besvikna romer runt i Europa. Det var många föräldralösa barn och överlevande från koncentrationslägren. Alla dessa romer hoppades på, att hitta någon anhörig eller släkting. Dessa romer gömde sig ofta för myndigheterna av rädsla, för nya deportationer, ny registreringar och nya förföljelser. De hade ingen som kunde hjälpa dem. Romerna hade inga egna organisationer dit de kunde vända sig och få hjälp.

Det har tagit lång tid för världen att inse helt och fullt, att den nazistiska raspolitiken inte riktades endast mot judarna utan också mot Europas romer. Först 1982 erkände den tyska republiken att nazisternas raspolitik också innefattat romer.

2.3 Romernas historia i Sverige

Till Sverige kom romer år 1512. Svenskarna var inte så glada för dessa personer som var mörka, klädde sig annorlunda plus att de talade ett språk som de inte kunde förstå.

Biskopen i Strängnäs fick 1525 order av Gustav Vasa att se till att zigenarna fördrevs. Ärkebiskop Laurentius Petri fattade 1560 ett beslut som förbjöd prästerna att döpa "tattarnas" barn eller jordfästa de avlidna. (Gruppen kallades först tattare, eftersom den förväxlades med folkgruppen tatarer. Men på 1630 -talet började svenskarna kalla dem för "zigenare"). (Nordström, Myrman, 1991, s.23).

Under tiden fram till Johan III (regerade 1568-1592) behandlades romerna och deras barn som slavar och de tvingades arbeta i gruvorna. Drottning Kristina (regerade 1632-1654) gav order om att alla romer skulle avrättas eller hängas. En ny lag stiftades i Sverige år 1637, som innebar att alla romer kunde bli avrättade utan rättegång. Ordern gällde även kvinnor och barn som skulle jagas över Sveriges gräns, och därefter skulle de mördas av drottning Kristinas

soldater. Alla manliga zigenare som påträffades efter åttonde november skulle hängas. Men på något sätt överlevde romerna i Sverige och år 1675 kom bestämmelser om att romer kunde tas ut i krigstjänst. (Nordström, Myrman, 1991, s.23-24).

I 1686 års kyrkolag infördes en s.k. tatarparagraf. Enligt den det var tillåtet för kristna församlingar att acceptera zigenare och tattare. Prästerna uppmanades att döpa zigenarnas och tattarnas barn, även om familjerna var emot det. Nu försökte man istället tvångsassimilera zigenare och tattare. Men ända fram till slutet av 1600-talet förvisades zigenare och tattare till dåvarande östra delen av det svenska riket, dvs. nuvarande Finland. (Cederberg, 2004, s 6-7).

I en skrivelse från riksdagen 1897 står att barn ”till tattare” skulle tas från föräldrarna och överlämnas till anstalter och enskilda personer på orter som föräldrarna inte kunde besöka. Andra lagar som kom till angående romer var en lag av år 1914 som förbjöd romer att komma in i Sverige. Den lagen gällde fram till 1954. (Olgac, 2006, s, 26-29).

På 1950 -60 – talet hade romerna ingen rätt till sjukvård, barnbidrag eller socialbidrag. De hade inte heller medborgerliga rättigheter trots att romer funnits i Sverige i närmare 500 år. Romska barn fick inte gå i skolan fram till 1964 och romerna fick inte bo på en plats mer än tre veckor fram till detta år. (Freud, 2006, s, 22-35).

1999 blev romerna erkända som ett minoritetsfolk i Sverige. De skall kallas för romer istället för zigenare. (<http://www.rufs.org/historia.html>)

3. Romer i svensk skola

3.1 Svensk utbildningshistoria

På grund av den låga läskunnigheten bland folket, som prästerna hade kunnat konstatera vid husförhören, lämnade de 1779 ett förslag till riksdagen om en allmän skola. Detta förslag fick stöd av liberala politiker 1809. På så sätt upprättades i många socknar och stadsförsamlingar skolor. Stora sociala problem fanns och befolkningen växte, därför det var viktigt att införa allmän skolplikt även bland landsbygds- och underklassbefolkningen. Men det kom att dröja till 1842 innan den allmänna folkskolan infördes i Sverige. Enligt den första folkskolestadgan skulle det finnas minst en skola i varje socken och stadsförsamling. Denna skola skulle vara till för alla och ingen klasskillnad skulle finnas. Men på grund av brist på lärare och lokaler var år 1847 inte ens hälften av barnen i skolåldern inskrivna i någon skola. Det är viktigt att uppmärksamma att inrättandet av folkskolan inte gällde skolplikt för barnen, utan plikten gällde att det i alla socknar och stadsförsamlingar skulle finnas en folkskola. Den första skolplikten för barn infördes år 1882. Folkskolan var sexårig. I starten hade varje socken sin egen läroplan. Men år 1919 utgavs en ny undervisningsplan för folkskolorna och 1921 kom en ny folkskolestadga. Kristendomskunskap var inte längre det viktigaste ämnet och det avskaffades nästan. Riksdagen beslöt år 1937 att folkskolan skulle vara sjuårig och den genomfördes år 1949. År 1950 infördes en enhetsskola i stället för folk – och realskolan. Med enhetsskola menades en skolform med enhetlig organisation och enhetliga utbildningsmål vilken ger utbildning åt alla och med det stora flertalet elever på en angiven nivå. Kristendomsundervisningen blev ett orienteringsämne och namnet ändrades till religionsundervisning. Efter riksdagsbeslut år 1962 inrättades en ny nioårig obligatorisk skola, grundskolan. Grundskolan övertog folkskolans uppgifter och var helt införd i landet 1971. (Rickhardsson, 1994, s.59-78).

3.2 Romerna i den svenska skolan

I Sverige infördes den allmänna folkskolan och den allmänna skolplikten (som nämns även i kapitel *Utbildningshistoria i Sverige*), men den gällde inte för romer. Föräldrar till romska barn försökte redan på 1930-talet och 1940-talet att skriva in sina barn i skolan, men det var omöjligt. I Olgacs bok ”*Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola*” sägs det att den

första kommunen i Sverige som tillät romska barn att studera i deras skolor var Sundsvall. De föräldrar som ville skriva in sina barn i skolan hade levt i Sverige i flera generationer. En av dem var romen Johan Dimitri Taikon som första gången skrev in sin son i skolan i Sundsvall. Men eftersom romerna inte fick bo en längre tid på samma plats var det omöjligt för barnen att studera i Sundsvall. 1942 försökte Johan Dimitri Taikon återigen att skriva in sina barn i skolan i Linköping men det misslyckades. Elevernas föräldrar i Linköpingsskolan hotade skolpersonalen med att de skulle ta sina barn ur skolan ifall romska barn skulle studera där. Vid den tiden år 1942 pågick det andra världskriget och människor i Sverige trodde att det nazistiska Tyskland skulle vinna kriget. Därför det var inte konstigt att föräldrarna inte ville ha sina barn tillsammans med romska barn skolan. Under andra världskriget var även romerna i Sverige mycket oroliga, eftersom romerna som bodde i Sverige sedan flera generationer tillbaka inte räknades som svenska medborgare och riskerade att bli skickade till det nazistiska Tyskland när som helst. (Olgac, 2006, s.91-92).

Monicka Caldaras som föddes 1943 skriver i sin självbiografiska bok ”*Jävla zigenarunge*” att hon aldrig fick uppleva vad som menas med en skola, att hon inte fick någon skolgång och att hon aldrig fick sätta sin fot i en skola som barn. Skolornas rektorer och föräldrarna ville inte se romska barn i skolan, skriver Monica Caldaras. Den undervisning och utbildning hon och även andra romska barn erhållit fick de i läger. Privatlärare åkte ut till lägren och lärde de romska barnen skriva, läsa och räkna. Privatlärarna undervisade de romska barnen frivilligt. Men för de romska föräldrarna var det svårt att förstå att det fanns någon svensk person som ville hjälpa dem. Därför var även romska föräldrar från början motståndare till privatlärarna i lägren. Föräldrarna var rädda för dessa privatlärare och trodde att de var någon sorts myndighet som vill ta ifrån dem deras barn. Utbildning för romska barn fram till 1950-talet var omöjlig, skriver Monica Caldaras. De barn som kunde läsa och skriva på den tiden lärde sig alltså av privatlärare, som nämnts ovan, men vissa barn fick gå i skolan på eftermiddagen när inga andra barn fanns skolan. (1973, 7-23). Det nämns även i Olgac bok att från 1943 fick de romska barnen undervisning i skolan under sommarmånaderna, när inga andra barn var i skolan. Denna sommarundervisning pågick fram till 1958, skriver hon.

För att romska barn skulle kunna gå till skolan krävdes det först och främst att romerna fick en fast plats att bo på utan att bli tvingade att lämna plats efter plats. Den första fasta bopplatsen för romer blev verklighet år 1960. Men många romer avstod från den hjälpen och fortsatte att bo i husvagnar. Det kan bero på att många romer inte ville förändra den livsstil

som de haft i flera århundraden. Andra var rädda att myndigheterna skulle ta deras barn. (Olgac, 2006, s.91-92). Hans Caldaras nämner i sin bok "I betraktarens ögon" att han blev föraktad av romer som bodde i husvagn när han flyttade in i en lägenhet. De romer som bodde i husvagn, sa till Hans Caldaras att han inte längre är rom eftersom han går i skolan och bor i en lägenhet. Utbildning var ingen lätt sak för romer på den tiden. Barn som gick i skolan fick ta emot kritik från andra romer, samt även från den svenska skolan. (Caldaras, Hans, 2002, s.156-159).

4. Tidigare forskning om romernas utbildning i Sverige

Det finns tidigare forskning, som jag anser är intressant och relevant för mitt arbete angående de romska elevernas skolsituation i Sverige. Efter varje rapport kommenterar jag rapporten. Jag vill påpeka att dessa kommentarer endast är mina egna åsikter och uppfattningar. Andra personer kan ha andra åsikter och uppfattningar om dessa rapporter.

4.1 Romer i Sverige – tillsammans i förändring

Den här rapporten *Romer i Sverige – tillsammans i förändring* sammanställdes av en arbetsgrupp inom Inrikesdepartementet och lämnades till statsrådet Leif Blomberg 1997.

Den här rapporten är ett förslag till olika insatser för att hjälpa romerna att anpassa sig i det svenska samhället. Jag kommenterar endast den del som handlar om romernas utbildning. I rapporten redovisas att det är c:a en tredjedel av de romska eleverna som deltar i hemspråkundervisning. Samt att det endast är en procent av de romska eleverna i Stockholm som 1994 har gått ut grundskolan med fullständigt betyg. (s.33). Där redovisas också att frånvaron för de romska eleverna är oerhört hög. Orsakerna till frånvaron förklaras med att romerna i stort sett saknar skoltradition, samt att romerna anser att skolarbetet inte är viktigt. Ett annat problem som tas upp i den här rapporten är att samarbetet mellan hemmen och skolpersonalen fungerar dåligt. Dialogen och samarbetet mellan föräldrarna och skolpersonalen är obefintlig, samt att föräldrarna är ointresserade när det gäller utvecklingssamtal.

I sammanfattningen av rapporten konstateras att eleverna med romsk bakgrund ofta placeras i en särskild undervisningsgrupp. Ett annat problem som arbetsgruppen tar upp är att romer i skolan och i allmänhet inte blir sedda som individer utan placeras i en kollektiv romsk grupp.

Rapporten framhäver att det pågår en positiv utveckling för de romska eleverna i skolan och att fler och fler elever med romsk bakgrund går i skolan än för tio år sedan (1987). Attityden hos de romska föräldrarna har också börjat förändras, enligt rapporten. Det framhävs också att det är allt fler och fler romska föräldrar som vill att deras barn ska gå i skolan och skaffa sig en ordentlig utbildning och ett bra yrke.

4.1.1 Kommentarer till rapporten

Jag tycker att det är positivt att det tillsätts en arbetsgrupp för att rapportera om romernas situation i Sverige. Så som det visas i rapporten är det mycket få romska elever som går ut grundskolan med fullständiga betyg. Frånvaron var oerhört hög för de romska eleverna och är det än idag. Som modersmåls lärare kan jag tycka att det stämmer för vissa av mina elever. Men rapportens förklaring till de ofullständiga betygen och frånvarons orsaker kan jag inte hålla med om. Rapporten tar endast upp förklaringar som att vissa att romer inte har någon skoltradition, att i romernas vanor ingår inte skolan och att romer inte prioriterar skolarbetet i sitt liv. Men man tar inte upp alla orsaker som nämns i rapporten. Varför är det så vanligt bland romerna att de t.ex. saknar skoltradition? Jag tycker att man borde ha nämnt att romerna inte fick gå i skolan i Sverige förrän 1960 och påtala att romernas förhållningssätt till den svenska skolan inte endast beror på romerna själva utan på hur undervisningen har fungerat i den svenska skolan. I rapporten sägs det att romerna skulle anpassa sig till den svenska skolan, men jag undrar om romerna (som ville ha hjälp) har fått den hjälp de ville ha för att kunna anpassa sig till det svenska samhället. Svenska skolan kan för lite om den romska kulturen, därför anser jag att det är fel att kräva av romerna att de skall anpassa sig efter den svenska måttstocken i skolan.

Det som var positivt i rapporten enligt mig är att den framhäver att föräldrarna börjar (1997) ha en annan åsikt och attityd till den svenska skolan än vad de hade för kanske tio år sedan (1987).

Romska föräldrar har börjat acceptera att deras barn går i skolan och tar numera kontakt med skolan. Föräldrarna reser inte längre omkring med barnen utan är bofasta. Föräldrarna förstår att skolan är mycket viktig för barnen om de ska klara sig bra i livet. Den negativa attityden från romernas sida är på väg att försvinna.

4.2 Romer och den svenska skolan

Rapporten *Romer och den svenska skolan* genomfördes på regeringens uppdrag av skolverket och blev publicerat 1999. Undersökningen genomfördes i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Helsingborg och Lund. I rapporten påpekas att den inte är heltäckande utan representativ för de kommuner som blev undersökta. Dessa kommuner blev utvalda på grund

av storleken på den romska befolkningen, samt att det tagits hänsyn till de integrationsprojekt som genomförts geografisk nära dessa kommuner. Undersökningen genomfördes endast i grundskolan, eftersom det är få romska elever som läser vidare på gymnasiet. Projektgruppen undersökte kunskapen om hur de romska elevers situation ser ut idag i de svenska skolorna, och vilka problem och vilken hjälp som finns för dessa elever.

I rapportens första del redovisas romernas situation i Sverige i dag. Det nämns att i Sverige fanns före 1990 cirka 20 000 romer, men att befolkningen sannolikt har ökat under 1990-talet. Romerna lever framförallt i storstäderna Stockholm, Göteborg. Men förmodligen lever de flesta romerna i Malmö. Hur lång tid de olika romska grupperna levt i Sverige varierar, vissa grupper har bott i Sverige i flera generationer, medan t.ex. romerna från forna Jugoslavien kom under 1990-talet. I rapporten tar man även upp romernas situation i Europa och påpekar att romerna lever i ett majoritetssamhälle som vill att romerna skall anpassa sig efter majoritetssamhällets önskan och behov. Det nämns också att romerna i Europa har blivit förföljda, förslavade, och förvisade från vissa länder.

I andra delen av rapporten tar man upp "Romerna och skolan" Skolsituationen har inte förbättrats det senaste årtiondet när det gäller grundskolan. Antalet som avslutar grundskolan har inte ökat och närvaron i skolan har inte förbättrats. Drygt en tredjedel av eleverna med romsk bakgrund har en frånvaro på 40 %. Orsaker till den höga frånvaron förklaras med sjukdom, familjeproblem, samt kulturellerade orsaker.

Undersökningen visar att lärarnas förväntningar på de romska elevernas skolarbete, förmåga att avsluta skolgången och utbildningens förutsättningar är mycket låga. Lågstadielärarna är mer positiva än högstadielärarna. Lärare som undervisar i de högre årskurserna anser att endast 12 % av pojkarna och 20 % av flickorna kan klara grundskolan. Men det påpekas också i rapporten att närvaron i skolan är mycket varierande mellan kommuner och skolor och beroende på vilken grupp av romer det gäller. I rapporten påstår man att romer från forna Jugoslavien har bättre närvaro i skolan än övriga romer. Det står i rapporten att föräldrarna från forna Jugoslavien har bättre skolbakgrund.

Att romska elever inte går till skolan kan ha många orsaker enligt rapporten. En av orsaken som tas upp är att romer inte prioriterar skolan, och att det viktigaste i en roms liv är familjens och gruppens behov och krav. En annan orsak som nämns är att romska elever utsätts för

främlingskap, men det största problemet enligt rapporten är att romska elever utsätter sig själva för främlingskapet. Vidare redovisas i rapporten att romer bygger upp sin kultur och sitt liv så att de ska hamna utanför samhället och att romerna gör detta med medvetenhet och vilja. Romerna har ställt sig utanför majoritetssamhället under århundraden på grund av kulturellt självförsvar. Romerna undviker utbildning och arbetsmarknad på grund av rädsla för assimilering menar man i rapporten.

Romska föräldrars okunskap om skolan, och passiviteten när det gäller hjälp med läxor är också ett stort problem för romska elever i skolan. Barnen har inga vuxna förebilder, och ingen motivation från de vuxna bidrar till att barnen vill vara i skolan, enligt projektgruppen.

Här är ett exempel. I nästa kapitel tar man upp ”Skolan och romerna” ur den svenska skolans perspektiv. Här säger man att skolorna försöker hjälpa de romska eleverna på alla sätt för att de skall närvara i skolan. Skolorna försöker hjälpa romerna genom att t.ex. anställa romska assistenter. Men i rapporten nämns också att romska föräldrar inte är villiga att samarbeta med skolan på grund av att föräldrarna uppfattar skolan som en otrygg plats för sina barn.

Rapporten om skolan och romerna avslutas med att man tar upp den åtgärd som fungerade bäst när det gällde de romska elevernas närvaro. Skolan har anställt romska assistenter som hämtar de romska eleverna när de inte kommer i tid till skolan. Hämtningsrutinen har förbättrat de romska elevernas närvaro markant, enligt rapporten.

4.2.1 Kommentar till rapporten

Av alla rapporter som jag läst är jag mest kritisk till den här rapporten. På flera ställen anser jag att den brister i information och att det i rapporten finns stora generaliseringar om romerna. T.ex. påståendet att elever från forna Jugoslavien har bättre närvaro än andra elever. Jag kan av egen erfarenhet konstatera att den slutsatsen är för enkel och lätt att dra. Det finns ingen vetenskaplig forskning som säger att romska föräldrar från det forna Jugoslavien har bättre utbildning än andra romer, därför kan jag inte hålla med om det som står i rapporten. Om vi ser tillbaka på den kommunistiska tiden i Östeuropa under 1980-talet kan vi konstatera att alla romska barn var tvungna att gå i skolan. Det fanns absolut ingen möjlighet för de romska barnen att stanna hemma på grund av att de var romer. De romska barn som under 1980-talet gick i skola i Östeuropa är dagens föräldrar, därför anser jag inte att de forna

Jugoslaviska föräldrarna skulle vara mer utbildade än andra Östeuropeiska föräldrar. Den slutsatsen anser jag vara dragen endast för att generalisera. Jag tycker inte heller att man kan säga att föräldrarna från forna Jugoslavien hjälper sina barn mer med skolarbetet eller har bättre kontakt med skolan än andra romska föräldrar.

Den här rapporten uppfattade jag som kritisk mot romerna. T.ex. skriver man i rapporten att den svenska skolan försöker hjälpa de romska eleverna på alla sätt med närvaron. Att romerna har byggt upp ett liv och en kultur för att ställa sig utanför majoritetssamhället. Att romer är rädda för att bli assimilerade, och att det är därför föräldrarna inte lämnar sina barn till skolan. Jag uppfattade rapporten på så sätt, att allt som händer romerna är deras eget fel. Men att romer blivit och är förföljda, diskriminerade, mobbade nämns endast med några meningar.

Det man skriver i slutet av rapporten om att hämtningsrutinen som de romska skolassistenterna utför har bidragit till en ökad närvaro för de romska eleverna i skolan, håller jag med om. Jag har av egen erfarenhet sett att i de skolor där det finns romska skolassistenter har det blivit bättre för de romska eleverna. Men det är långt ifrån alla skolor som har en romsk skolassistent. Det skulle verkligen vara önskvärt att det fanns romska skolassistenter i de skolor där det finns romska elever.

4.3 Diskriminering av romer i Sverige

Jag har även tagit upp rapporten ”*Diskriminering av Romer i Sverige*” på grund av att den visar att romer fortfarande diskrimineras i det svenska samhället och i skolan. Den här rapporten redovisar uppdraget från regeringen som Ombudsmannen mot etnisk diskriminering genomförde 2002 och 2003.

I rapporten betonas utbildningens vikt för att kunna få arbete. Enligt rapporten befinner sig romerna i en svår situation när det gäller arbete och utbildning. I rapporten nämns att romerna fått status som minoritetsfolk i Sverige, men inom utbildningen är den romska kulturen osynlig. Skolan hjälper inte till att stärka de romska elevernas självidentitet och de får ingen hjälp mot den diskriminering som de utsätts för i skolan. På grund av diskrimineringen väljer många elever att inte berätta om sin bakgrund i skolan (50 procent enligt en enkätundersökning). Romska elevers höga frånvaro förklaras utifrån romernas kulturella bakgrund.

I DO - rapporten sägs det att det är få anmälningar om diskriminering inom skolvärden som kommit till DO:s kännedom. På grund av de få anmälningar som inkommit kan man inte säga att romernas situation i skolan är annorlunda än andra elevers.

Romska organisationer menar att romanikulturen inte syns i skolorna och därför det är på tiden att skolorna ändrar på det. I rapporten efterlyses romska förebilder inom skolvärlden. I rapporten redovisas att romska barn är otrygga i skolan på grund av all diskriminering som pågår trots att det finns vuxna i omgivningen.

4.3.1 Kommentar till rapporten

Diskrimineringen mot romer pågår fortfarande. Det kan jag se i min omgivning. Men jag kan inte påstå att diskrimineringen i skolan är värre än i det övriga samhället. Den största diskrimineringen mot romer finns enligt mig inom arbetslivet. Det är mycket svårt för romer att bli anställda inom en myndighet eller ett företag. Det är inte lätt för barnen att se vuxna omkring sig som är utan jobb år efter år. Det är inte heller lätt för vuxna romer att uppmuntra barnen att de ska läsa vidare när de vet att det är så svårt på arbetsmarknaden för romer.

Romernas kultur, språk, tradition, historia är osynlig i dagens skola, och det stämmer med rapporten. Det står i Lpo 94 att efter avslutad grundskola skulle alla elever ha kunskap om minoritetsfolkens kultur, språk, religion och historia. Men det är fortfarande inte så i skolorna. Vuxna människors närvaro i skolan är önskvärd, påpekas det i den andra rapporten *Romer i skolan – en fördjupad studie*.

4.4 Romer i skolan – en fördjupad studie

Den här rapporten *Romer i skolan – en fördjupad studie* är ett uppdrag till skolverket från regeringen. Skolverkets uppdrag var att genomföra en fördjupad studie av situationen för romerna i den svenska skolan. Rapporten publicerades 2007. Studien genomfördes genom fallstudier i Göteborg, Linköping, Malmö, Norrköping och Stockholm.

Eftersom romer från år 2000 är ett erkänt minoritetsfolk i Sverige så innebär det att romerna har särskilda rättigheter i Sverige. På grund av romernas minoritetsstatus har Sverige ett ansvar för att skydda romernas kultur och tradition. Staten ska även skapa jämlikhet mellan minoritets- och majoritetsbefolkningen inom de sociala, ekonomiska, politiska och kulturella områdena.

Bland de problem som romska elever har i den svenska skolan nämns hög frånvaro, ofullständiga avgångsbetyg och oavslutad grundskola. I rapporten framhävs att romerna är en heterogen grupp och skolsituationen varierar för eleverna. Fler och fler romska barn vill studera vidare i gymnasiet. Det kan bero på positiv behandling av romska elever i den svenska skolan. Romska elever går i ordinarie klasser med andra elever, och majoritetsföräldrarna protesterar inte längre mot romska elever i klasserna. Romska elever blir behandlade som alla andra elever i skolan. Och de kan precis som alla andra elever få det speciella och särskilda stöd i undervisningen som kanske krävs för att romska elever ska klara skolan. Romska elever får till och med romska skolassistenter, enligt rapporten. Dessa assistenter hjälper skolan att få kontakt med föräldrarna och tvärtom föräldrarna har om de vill möjlighet att kontakta skolan genom de romska skolassistenterna. Romska assistenter hjälper även eleverna med skolarbetet.

Det som inte ändrats under åren enligt rapporten är att det fortfarande är få elever som vill gå på modersmålsundervisning. En av orsaken kan enligt rapporten vara att eleverna inte uppger sin bakgrund som rom, eftersom de är rädda för att de ska bli negativt behandlade. En annan orsak som tas upp är att många elever har brister i det svenska språket och därför vill satsa mest på det svenska språket. Att det är få som läser romani kan bero på att det finns så många olika dialekter bland romerna och att eleverna inte vill lära sig en annan romani dialekt. Rapporten påpekar att informationen om modersmålsundervisningen till föräldrar och eleverna måste förbättras.

I rapporten redovisades att mobbning och trakasserier fortfarande förekommer, men inte i så stor omfattning som tidigare.

4.4.1 Kommentar till rapporten

Den här rapporten *Romer i skolan – en fördjupad studie* redovisar en alldeles för positiv och fin bild av romernas situation i skolan, tycker jag. Efter erkännandet av minoritetsstatusen för romerna känns det precis som om rapporten vill redovisa att situationen för de romska eleverna i skolan har förändrats helt. Men den höga frånvaron, oavslutad grundskola, ofullständiga betyg efter avslutad grundskola gäller fortfarande för de romska eleverna. Det räckte alltså inte med ett godkännande som minoritetsfolk för att en stor förändring för romerna skulle ske. Av mina egna erfarenheter tycker jag att det är mycket som behöver göras

för de romska eleverna i skolan efter att de erhållit minoritetsstatus. Men de ovan påpekade problemen kvarstår fortfarande. Jag tycker inte att det räcker att endast kräva att romerna skall anpassa sig och förbättra sig enligt svenska önskemål. Det skulle vara ganska positivt för de romska eleverna om deras kultur, språk och tradition synliggjordes i den svenska skolan.

I rapporten nämner man de romska skolassistenterna. Jag tycker också att skolassistenterna bidrar till en positiv förbättring för de romska eleverna i skolan. Det är viktigt för romska elever att se vuxna romska förebilder inom skolvärlden och det skulle vara önskvärt att romerna även blev sedda inom andra samhällsområden. Jag som jobbar som modersmålslärare kan bekräfta att i de skolor som har romska skolassistenter har en stor förbättring skett när det gäller de romska elevernas närvaro. Och detta är på grund av de romska skolassistenternas närvaro. Men det är inte många skolor som har romska assistenter anställda. Jag tycker det skulle vara bra om skolorna satsade på att anställa romska assistenter.

I rapporten nämns att det är få elever som vill läsa romani som modersmål. Alla de orsaker som nämndes i rapporten t.ex. att de inte vill uppge sin bakgrund på grund av rädsla för diskriminering, mobbning, utanförskap stämmer också enligt min uppfattning. Fortfarande är många föräldrar rädda för att tala om att de är romer och det kan bero på en rädsla som föräldrarna har från sitt ursprungliga land där de utsatts för diskriminering. Att det finns många romska dialekter är också ett problem för de romska eleverna när de skall gå i modersmålsundervisning. Tyvärr finns det inte modersmålslärare i alla dialekter. Och jag har förståelse för om föräldrarna inte vill skicka sina barn efter skoltiden för att de skall lära sig en annan romsk dialekt. För att eleverna ska kunna delta i modersmålsundervisningen krävs det att språket talas dagligen i hemmet. Men i romernas fall räcker det inte bara att de talar romani hemma utan det är även viktigt med den dialekt familjen talar för att eleverna ska kunna delta i den modersmålsundervisning, som erbjuds i romani. Informationen om modersmålsundervisningen måste absolut förbättras, tycker jag.

5. Teori

I teoridelen tar jag upp en diskussion kring begreppen kultur och social påverkan. Jag resonerar även över kulturbegreppet. Jag tar även upp vad det innebär att tillhöra en grupp. Att jag valt detta beror på att kulturen och grupptillhörigheten är mycket viktig för romerna. Utan romanikulturen och grupptillhörigheten kan ingen kalla sig rom. Och detta bär man med sig. Jag nämnde med avsikt inte språket inom kulturbegreppen, eftersom många icke – romer har lärt sig tala romani, samt det är många som är gifta med romer och har lärt sig tala mycket bra romani. Men ändå kan dessa ingifta personer inte kalla sig för romer. Och det beror på att dessa personer som talar mycket bra romani inte har en bakgrund i de romska traditionerna, sederna, vanorna och kulturen. Teori kommer fram även i kommentarer som jag har givit till rapporterna analys och i diskussion.

5.1 Identitet, kultur och socialpåverkan

Enligt Brante, Andersen och Korsnes, menas med personlig identitet det sätt på vilket man uppfattas och tolkas av andra. (Brante, Andersen, Korsnes, 1998, s. 125)

Identitet är det som gör människan unik. Människans identitet formas under hela livet eftersom den består av många olika egenskaper. Enligt Petersson och Robertsson utgörs identiteten av en förståelse av vår plats i världen. (Petersson, Robertson, 2003, s.11). Identiteten ger svar på frågorna ”vem är jag?” och ”vem är jag inte?”, den kollektiva identiteten svarar på frågorna ”vilka är vi?” och ”vilka är vi inte?”. Den kollektiva identiteten förstås som uppfattningar och känslöförmågor hos enskilda individer om tillhörigheten till en större gemenskap. (ibid. s.35)

I Svedbergs bok *Gruppsykologi* förklaras en grups kulturfunktion som ett socialt försvar. Han menar att en kultur i detta avseende inte är något man har, utan något man är, alltså personens identitet. Dess funktion är att ge en känsla av samhörighet och att göra tillvaron meningsfull. Svedberg skriver vidare att kulturen skapas och återskapas ständigt genom att medlemmarna delar och tolkar sina vardagliga erfarenheter, formulerar gemensamma kunskaper, inriktar känslor och förhandlar om makt och dess inflytande. Detta märks i form av delade rutiner och traditioner utifrån såväl uttalade som outtalade normer och värderingar. Kulturen kan framförallt formulera och uttrycka gruppens förståelse av sig själv. Den är något man lever med i vardagen. (Svedberg, 2007, s. 141 - 142). Men kollektiva identiteter inte är

fasta och fixerade, enligt Petersson och Robertsson, de är yttringar och representationer av ständigt pågående processer. (Petersson, Robertson, 200, s. 36).

5.2 Etnicitet

Etnicitet är ett omfattande begrepp, men jag tar upp det eftersom det är relevant för mitt arbete angående romer.

Termen etnicitet har sitt ursprung i det grekiska ordet *ethnos* som vanligtvis översätts med ordet folk. Men ordet kan även skrivas som *etnikos* vilket betyder hedniskt och främmande. Det kan också användas som ”de andra” som har etnicitet, inte ”vi”. Det ”normala” sätts i relation till det ”annorlunda”, de som är främlingar. De blir i många fall syndabockar för det som upplevs eller händer i samhället. Vi – gruppen ser sig själva som subjekt och som de som har makten över språk och berättelser och har redskap för att underordna de som objektiviseras. Begreppet sammankopplas med främmande ”invandrarkulturer”. Synen på etnicitet och kultur kan betecknas ”vi” och de ”andra” med unika särskiljande egenskaper och dessa egenskaper betecknar skillnaderna. Med etnicitet förklaras att vissa människor med en viss kulturell identitet utestängs från t.ex. den svenska arbetsmarknaden. Etnisk diskriminering är en typ av särbehandling som direkt eller indirekt missgynnar eller kränker. Direkt diskriminering betyder att den är direkt kopplad till ras/etnisk grupptillhörighet. Indirekt diskriminering menar man föreligger när ett krav som framstår som neutralt orsakar att personer som tillhör en viss etnisk grupp kommer i ett sämre läge än de som kategoriseras som tillhörande en annan grupp. När någon negativt särbehandlas räknas det som strukturell diskriminering. (Perez, Wigerfelt, 2004 s. 51-55).

Svedberg skriver att det finns olika grupper, och att människan är en social varelse som sluter sig samman, inte endast för överlevnad utan också för att gemensamt tillgodose olika slags intressen, behov och värden som endast är kollektivt nåbara. Inom socialpsykologin kan romer delas in i en *vi-grupp* och *dom-grupp*. Dom – gruppen är viktig för att definiera vi – gruppen eftersom dess medlemmar uppfattas som annorlunda. Som kontrast visar dom-gruppen upp en avsaknad av den egna positiva egenskapen. Det sägs vidare att solidariteten inom gruppen stärks på grund av utanförskapet. (ibid. s. 16 - 17).

5.3 Diskussion kring kulturbegreppet

Kultur är ett mångtydligt begrepp vars definition kan diskuteras ur olika perspektiv. Ordet kultur är ett lånat från det latinska ordet cultura av cultus som betyder odling. (<http://sv.wikipedia.org/wiki/Kultur>)

Kulturen ser jag som ett verktyg för att förstå hur människor ska agera gentemot varandra. Kunskapen om andra kulturer skapar förståelse för varandra.

Enligt mig får människorna sin identitet genom kulturen. Jag lever i en mycket annorlunda kultur än den svenska kulturen. Kultur är för mig något som visar hur jag skall leva och tänka. Alla människors vanor, regler och uppfattningar beror på deras kultur, anser jag. Genom kulturen kan man värdera vad som är värdefullt i livet. När någon har kultur visar det att man tillhör en viss grupp.

Genom sin kultur skiljer man sig ut sig gentemot andra grupper och visar att man tillhör en annan grupp och ett annat språk. Jag tycker att kulturen både gör människan lika och olika. I stort sätt tror jag det endast är skillnaderna mellan människorna som beror på den kulturella bakgrunden. Men jag tycker att det någonstans måste finnas en toleransgräns för när man kan säga att en viss grupp är olik på grund av sin kultur. Romanikulturen är mycket annorlunda än den svenska, men det är ändå mycket viktigt att komma ihåg att inte alla romer uppför sig på samma sätt. Mot romer finns det många fördomar och man drar alla över en kam och säger att "sådana är dom". Enligt mig är det mycket viktigt att komma ihåg att varje människa är en egen individ. Jag tycker också det är viktigt att komma ihåg att individer inom samma kulturella grupp kan vara väldigt olika.

Individer med olika kulturell bakgrund kan upptäcka att de tänker lika och kommer bra överens. Medan individer inom samma kulturella grupp kan vara väldigt olika och fientligt inställda till varandra.

Kulturer har uppstått i olika sammanhang och i olika tider. Några exempel är: ungdomskultur, litteraturkultur, konstkultur. I Sverige kan vi nämna att det finns något som kallas det mångkulturella samhället. Samt att man brukar tala om majoritetssamhällets kultur och minoritetssamhällets kultur.

När man pratar om nationell kultur betyder det att en nation har en gemensam kultur. Medlemskap i nationen är varken helt frivilligt (man kan inte genast tillägna sig en kultur) eller ärftligt (barn till medlemmar kan betraktas som utlänningar om de växer upp i en annan kultur). Nationell kultur tillägnas under uppväxten och genom inläring av sociala mönster och beteenden. Den uppfostran man får av sina föräldrar eller genom skolan är exempel på viktiga instanser där denna inlärningsprocess sker. Den nationella kulturen kan ses som ett delat system av värderingar, som dikterar vad vi lägger märke till och hur vi agerar och vad vi värdesätter. Nationell kultur och även andra kulturer bärs upp av många personer.

6. Metod och urval

Jag har använt och byggt mitt arbete på intervjuer som jag har genomfört med romer i olika åldersgrupper. I arbetet har använts primärdata, men jag har även använt tidigare forskningsrapporter kring ämnet romer, dvs. sekundärdata för att möjliggöra en jämförelse över tiden av romernas skolsituation och utbildning. I arbetet lyfter jag fram de romska elevernas skolsituation och förändring över tiden dvs. från skolplikten för romer 1960-talet fram till våra dagar. Jag har valt att använda den kvalitativa metoden för att kunna analysera och se hur de romska barnens skolsituation är. Genom den kvalitativa metoden kunde jag analysera istället för att endast beskriva de romska elevernas skolsituation.

Meningen med de intervjuer som jag har genomfört var att kunna återspegla hur olika generationer upplevde/upplever den svenska skolan. Med olika generationer menar jag romer som är födda och uppvuxna i Sverige och är födda under 1950-, 1960-, 1970-, 1980-1990-talet. Jag har valt att göra intervjuer med dessa personer på grund av att de födda i olika tidsperioder och på så sätt var det lättare att kunna se dessa intervjupersoners skolsituation i den svenska skolan. Frågorna som jag har ställt berör romernas skolsituation, skolgång, samt bemötande i skolan. Jag vill påminna om att personerna som jag har intervjuat inte representerar hela det romska folket därför kan jag inte säga eller bevisa att alla romer upplevde/upplever svenska skolan på samma sätt som de intervjuade gjorde/gör. Det är viktigt att veta att resultatet begränsas till ett antal romer och inte till hela det romska folket som lever i Sverige. Intervjupersonerna som jag har valt är personer som tidigare inte berättat eller skrivit ner sina tankar om skolan. Men vid analysen har jag även tagit med några personers erfarenheter vilka tidigare har berättat eller skrivit om sina erfarenheter av skolan som t.ex. Monica Caldaras och Hans Caldaras.

Före intervjuerna gjorde jag en färdig frågemall. (se bilaga). Under intervjun lät jag intervjupersonerna utveckla sina tankar, värderingar, uppfattningar och synpunkter på skolan. Samtliga intervjupersoner gav sitt godkännande för medverkan i arbetet. Kravet för intervjupersonernas deltagande var att de samtliga fick vara anonyma. Jag fick intervjupersonernas godkännande att föra skriftliga anteckningar.

För att få en bild av hur romerna upplevt den svenska skolan har jag använt 10 frågor i mina

intervjuer. Frågorna har behandlat romernas egna upplevelser från skoltiden, allt från hjälpen, från läraren, omgivningen och släkten. Jag har gjort individuella intervjuer med alla deltagarna, som är nio till antalet. Intervjupersonerna är födda under perioden 1957 fram till 1989. Samtliga intervjuade har gått i grundskolan i Sverige. Några av de intervjuade har barn i skolan i dag. För intervjuerna hade frågeområden formulerats. Intervjuerna gällde främst personernas tidigare relation till skolan, samt deras syn på den nuvarande skolan. Jag har valt att använda samma frågor för att kunna dra slutsatser ifall det har skett någon förändring med romernas utbildning över tiden. Jag nämner inga namn och inte heller om det är en man eller en kvinna som jag har intervjuat utan jag skriver bara ut deras ålder. Under intervjuerna antecknade jag för hand, skälet till detta är att intervjupersonerna kände sig osäkra när jag skulle använda bandspelare. Och de var osäkra på hur ljudbandet skulle kunna användas. Därför föreslog jag att jag i stället skulle skriva ner intervjun, vilket intervjupersonerna också tyckte passade bättre.

Intervjuerna har tagit mellan cirka 30 minuter och en timme. De har genomförts i olika miljöer, till exempel hemma hos de intervjuade, på bibliotek och i skolor.

7. Resultat

7.1 Intervju

Nedan presenterar jag svaren på frågorna.

1. Intervjupersonerna är födda år 1957, 1960, 1964, 1965, 1970, 1974, 1977, 1987, 1989.

2. Hur upplevde du skolan?

Personerna som är födda år 1957 och 1960 upplevde skolan som en helt ny värld, eftersom de var den första generationen som började gå i skolan. Alla barn blev placerade i klasser efter sin ålder, fast barnen varken kunde skriva eller läsa. Romerna fick fast bostad 1959, och alla romer skulle assimileras i Sverige, berättade intervjupersonerna. Både unga och gamla, skulle gå i skolan. Personen som är född år 1957, sa att hans/hennes familj föredrog det romska livet och att de bodde i husvagn och åkte runt från april månad till september månad. Barnen gick alltså i skolan från oktober månad fram till mars månad. Personen (född 1957) uppfattade skolan som en jobbig miljö. Medan personen som är född 1960 upplevde skolan på ett positivt sätt. Men lärarna var inte alltid snälla mot de romska barnen i skolan. Även de yngre intervjupersonerna upplevde skolan positivt utom personen som är född 1987 som sa att skolan var en tråkig plats, som man var tvungen att gå till.

3. Kände du dig annorlunda eller blev du behandlad på ett annat sätt än andra barn på grund av din bakgrund som rom? Om ja, hur?

Nästan alla intervjupersonerna svarade att de kände sig annorlunda på grund av sin romska bakgrund. De äldre personerna berättade att de blivit behandlade dåligt både av lärare och av andra barn i skolan. Personen som är född 1957 berättade att det var många romska elever som gick ut grundskolan, utan att de lärt sig något. Lärarna ställde inga krav på romska elever att de skulle lära sig något eller prestera något i skolan. Personen som är född år 1960 berättade att de äldre lärarna inte klarade av romer eftersom de tyckte att de romska eleverna var för livliga. Samma person berättade också att läraren ville skicka honom/henne till psykolog eftersom läraren upplevde honom/henne som alltför livlig och glad.

Men personen som är född 1977 kände sig inte annorlunda än de andra barnen i skolan. Som förklaring till detta berättade den intervjuade att alla elever i skolan hade olika etnisk

bakgrund.

Personerna födda år 1987 och 1989 kände sig inte annorlunda behandlade eftersom de aldrig berättade att de var romer. Dessa personers föräldrar lärde barnen att de inte skulle berätta om sin bakgrund, eftersom föräldrarna själva var rädda för de fördomar som fanns mot romer.

4. Hur var närvaron i skolan för Dig?

Närvaron i skolan var inte så bra, svarade nästan alla intervjupersonerna. Personen som är född år 1957 berättade att från april månad till oktober var de ute med sina föräldrar. Alltså var barnen knappt fem månader om året i skolan. Personen född år 1960 berättade att närvaron var bra, förutom när det gällde kulturella orsaker (bröllop, dop, begravning,) då personen var borta från skolan. Personen född år 1964 berättade att de var borta från skolan när våren kom och frånvaron ökade för den personen när den började på högstadiet, orsaken till detta var enligt personen att romska barn började samlas i gäng. Personen född 1965 nämner samma sak att frånvaron ökade på högstadiet.

Personen som är född 1977 berättade att de åkte med tivolin på våren, men kravet från skolan var att ta med sig läxor och skolarbete.

Personerna som är födda år 1987 och 1989 berättade att de alltid var i skolan förutom när de var sjuka. Personen som är född år 1989 berättade att mamman skickade honom/henne till skolan även när han/hon mådde lite dåligt. Medan personens farmor tyckte att barnen inte alltid behövde vara i skolan. Personen som är född år 1989 uppskattar idag det som mamman gjorde, att hon alltid skickade honom/henne till skolan.

5. Har du fått extrahjälp i skolan?

Nästan samtliga intervjupersonerna sa att de fått extrahjälp i skolan. Hjälpen som dessa personer har fått berodde främst på att de på grund av stor frånvaro missade mycket av skolarbetet. Nästan alla intervjuade har fått hjälp även med det svenska språket. Personen född 1977 sade att hjälp behövdes på grund av att det var för mycket läxor i skolan. Men personerna född 1987 och 1989 berättade att de aldrig fått någon extra hjälp i grundskolan.

6. Hur upplevde din omgivning att du gick i skolan? Var det vanligt bland dina kompisar, släktingar och bekanta att gå till skolan?

Alla intervjupersonerna svarade att det var vanligt att gå till skolan bland deras kompisar, släktingar och bekanta. Personerna som är födda år 1957 och 1960 svarade att det var nya tider och att alla skulle gå till skolan och meningen var att alla romer skulle integreras i det

svenska samhället.

Personen med födelseår 1964 svarade att på 1970-talet var det vanligt bland romer att gå till skolan medan det på 1980-talet var fler och fler romska barn borta från skolan. Det började bli stora sociala problem bland romerna. En orsak var narkotika, eftersom det blivit vanligt bland romerna att ta narkotika.

Den intervjuade med födelseår 1965 berättade att det var vanligt att gå i skolan på den tiden, men nästan alla flickor slutade efter klass sju eller åtta. I den här personens omgivning försökte de äldre personerna övertala barnen att de inte skulle gå i skolan, utan de skulle leva det romska livet och det gällde framförallt flickorna. De äldre personerna menade att flickorna inte behövde gå i skolan eftersom de ändå skulle gifta sig och ta hand om barnen och hemmet. Omgivningen runt den personen ville absolut inte att barnen skulle vara i skolan. De var rädda att barnen skulle bli försvenskade och glömma sina romska rötter och traditioner. Personerna födda år 1970 och 1974 upplevde också samma sak att omgivningen försökte övertala och förhindra barnen att gå till skolan.

Personerna födda år 1987 och 1989 sade att det var vanligt att barnen gick i skolan. Personen med födelseår 1989 hade till och med blivit uppmuntrad att gå i skolan och att sedan försöka läsa vidare för att få ett bra jobb i framtiden. Nästan alla i personens omgivning sade så, men det var ändå vissa som tyckte att utbildning inte ger något.

7. Har ni fått modersmålsundervisning i skolan?

Modersmålsundervisning i romani hade inte någon av intervjupersonerna fått. Personerna födda år 1957 och 1960 sa att på den tiden visste ingen vad som var modersmål i romani. Personen född 1977 sade att lärarna till och med förbjöd föräldrarna att prata romani hemma med barnen eftersom de enligt lärarna inte kunde så bra svenska. Enligt lärarna var svenska språket det som var viktigast för barnen att kunna.

8. Vad skulle du vilja ändra på i skolan? Vad skulle ha ändrats på din tid?

Personen född år 1957 svarade att allt gick för fort för romer på den tiden. Personen svarade att romer var på väg att tappa sina romska traditioner eftersom de äldre personerna ville anpassa sig helt och hållet till det svenska samhället. Men personen är tacksam i dag att föräldragenerationen tagit tillbaka de romska traditionerna. Den personen menade att man kan

vara rom och samtidigt parallellt leva i den svenska kulturen.

Intervjupersonen som är född 1960 sade att det svenska samhället ville assimilera romer helt och hållet.

Personerna födda år 1964, 1965, 1970 och 1974 sade samtliga att information om romer i svenska skolor behövs. Icke romer var rädda för romer i Sverige. Icke romska barn ville inte leka med romska barn, eftersom romer av barnen och deras föräldrar betraktades som konstiga och annorlunda personer.

Personerna födda år 1977, 1987 och 1989 var nöjda med den utbildningen som de fått i skolan. De ville inte ändra något.

9. Vad anser du om den skola du gått i och den nuvarande skolan för romer? Har den förändrats för romer eller är det fortfarande samma skola?

Samtliga intervjupersonerna tyckte att skolan har förändrats för romer. De har fått mer rättigheter. Intervjupersonerna nämnde att genom den minoritetsstatus som romerna har fått har det blivit en stor förändring för romerna i skolan och i samhället. Intervjupersonerna tyckte att det är mycket positivt att romer kan läsa modersmålet romani i skolan idag. Personen född år 1964 berättade att förebilder är mycket viktiga för barnen i skolan, så att barnen kan se vuxna romer jobba i svenska skolor. Och det kan hjälpa barnen att få hopp inför framtiden och inse att skolan och utbildningen är viktig och att den leder i en positiv riktning för romerna.

Personen som är född år 1965 berättade att förändringen märks bland romska flickor som försöker avsluta grundskolan. Den här personen berättade att det har hänt någonting och att det skett en utveckling bland romerna, dvs. att romer börjar inse att skolan och utbildningen bidrar till en positiv utveckling för barnen.

Intervjupersonerna tyckte att det har hänt många positiva förändringar för romerna, men att fördomarna mot romerna i det svenska samhället ändå finns kvar.

10. Vad skulle den svenska skolan göra annorlunda för att romska elever ska trivas i skolan?

På den frågan svarande intervjupersonerna att mer kunskap om romer och deras kultur skulle vara bara. Samt att ökad information i samhället om romer skulle bidra till en positiv

utveckling både för romer och för andra medborgare i Sverige. Intervjupersonerna nämnde att flera vuxna romer i skolan skulle vara bra. Och att romer i andra svenska myndigheter skulle bidra till romernas integration i samhället. Samarbetet mellan det romska hemmet och skolan skulle utvecklas mer, tyckte intervjupersonerna. Romska elever i skolan skulle få mycket mer uppmuntran till fortsatta studier, tyckte intervjupersonerna.

7.2 Analys

Nio personer intervjuades. Personerna som blev intervjuade är födda mellan 1957 och 1989. Intervjupersonerna uppfattade skolan positivt, och alla intervjupersonerna hade avslutat grundskolan. När Sverige accepterade att romer fick gå i skolan började alla romer gamla som unga att gå dit. Barnen blev placerade efter ålder i sina klasser. Det visade sig vara ett stort misstag, eftersom dessa elever varken kunde skriva eller läsa. En av intervjupersonen blev också inplacerad i en högre klass och som det senare visade sig blev det mycket svårt för denna elev att klara skolan, eftersom eleven inte hade någon grund att stå på. Romer var mycket villiga och glada när de kunde börja skolan, men sedan märkte romerna att svenska myndigheter vill assimilera dem helt och hållet och började därför avstå från att gå till skolan och började ta upp de romska traditionerna, sederna och försörjningssätten, som t.ex. att åka runt med cirkus. Skolan hade det inte lätt i början med icke- romska föräldrar, eftersom många föräldrar protesterade mot att det fanns romska elever i klassen med de egna barnen. Skolans personal hade inte heller lätt att på 1960-talet acceptera romer i skolan. Romer uppfattades som konstiga, annorlunda. Men de personer som jag har intervjuat uppfattade ändå skolan som positiv. Men svaren på fråga 3 visar att de har känt sig annorlunda i skolan på grund av sin romska bakgrund. Två intervjupersoner har inte berättat om sin bakgrund därför blev de inte heller behandlade annorlunda. Det kan alltså enligt mig vara så att ifall majoriteten inte vet vem som är rom då dömer man dem inte heller eller behandlar dem som annorlunda personer. Det är tydligt att många romer idag inte berättar om sin romska bakgrund på grund av att de är rädda för diskriminering.

När det gäller närvaron berättade nästan alla intervjupersonerna att deras närvaro i skolan inte var så bra. Det kunde bero på att barnen åkte med sina föräldrar i husvagn för att försörja sig, men det kunde också bero på kulturella skäl. Det som var tydligt för de personer som svarade var att deras närvaro inte var så bra och att frånvaron ökade mest på högstadiet. De tre yngsta intervjupersonernas närvaro var mycket bra i skolan, de var nästan aldrig borta från skolan.

Att alla romer har hög frånvaro stämmer alltså inte, så som man kan läsa i olika rapporter. Det varierar från person till person. På 1960 – talet var det inte ovanligt att alla romer gick i skolan, så som jag har nämnt ovan. Det var skolplikt och alla skulle gå i skolan och romerna skulle bli assimilerade. Det som varit vanligt bland romerna under alla tider, enligt de intervjuade, är att flickorna har slutat skolan tidigare än pojkarna och många flickor avslutade skolan utan fullständigt betyg från grundskolan. Frånvaron och den oavslutade skolgången hos flickorna beror på att hos romerna gifter sig flickorna i tidig ålder och föräldrarna är rädda för att flickorna skulle bli bortrövade och gifta.

Extrahjälp har nästan alla intervjupersonerna fått. Beroende på hög frånvaro eller på grund av språket. Att eleven får extra hjälp behöver inte betyda något negativt för eleven utan det är en hjälp för att man ska lyckas i skolan, tycker jag. Modersmålsundervisning har de personer som jag har intervjuat inte fått. Det var svenska språket som prioriterades, när dessa personer gick i skolan. Det som de äldre personerna ville ändra på i skolan är att det går för snabbt. Det gick för snabbt och alla förändringar kom på en gång. Samtidigt svarade dessa intervjupersoner att informationen om romer skulle ha varit bättre på deras tid. Jag tycker att informationen om romer var dålig förr, men även idag är den dålig, vilket jag har kunnat konstatera av egen erfarenhet. Men förändringar har skett enligt intervjupersonerna, även om de inte är tillräckligt stora, men alltfler elever med romsk bakgrund avslutar grundskolan, och går vidare för att läsa på gymnasiet. Även om det inte syns så tydligt i statistiken att fler och fler romer går vidare till gymnasiet, så kan jag av egen erfarenhet bekräfta att det är många fler elever som läser vidare nu än för tio år sedan. Att det inte syns i statistiken kan bero på att många romska barn inte berättar om sin bakgrund i gymnasiet. Romska elever är rädda för att de kan bli behandlade annorlunda eller bli diskriminerade om de berättar om sin romska bakgrund. Det är mycket beklagligt tycker jag, eftersom romer har minoritetsstatus i Sverige och jag tycker att alla människor i världen är födda fria och har lika värde oavsett ras, nationalitet, färg eller kön. Intervjupersonerna svarade också att den svenska skolan skulle ha mer information om romerna. Samt att det är önskvärt både från den svenska skolans och från romernas sida att samarbetet mellan skolan och hemmet utvecklas på ett bättre sätt än som det varit tidigare. Både unga och gamla romer behöver se att det finns personer med romsk bakgrund ute i samhället som arbetar. Dessa romer behövs få att kunna vara goda förebilder och för att kunna motivera unga romer att utbilda sig.

8. Orsaker till frånvaron i skolan för de romska eleverna

Varför är de romska elevernas frånvaro så hög? En tredjedel av de romska eleverna i den svenska skolan har en frånvaro på 40 %. (Skolverket, 2007, s.47) Som orsak till denna frånvaro, svarar skolorna, att den framförallt beror på sjukdom, familjeproblem eller kulturrelaterade orsaker. Endast en liten del av frånvaron kan enligt lärarna förklaras med bristande motivation hos eleverna eller vantrivsel. (Skolverket, 2007, s. 47 - 49)

En orsak till den höga frånvaron i dag kan bero på att skolorna är alltför overseende med romanielevernas frånvaro. Jag menar att skolornas rektorer skulle vara mycket mer stränga när det gäller frånvaron i skolan. Sedan 1 juli, 2006 gäller nya bestämmelser om frånvaro i skolformförordningarna. I grundskoleförordningens 6:e kapitel 8§ a står *om en elev utan giltig anledning uteblir från skolarbetet, skall rektor se till att en kontakt upprättas mellan skolan och elevens vårdnadshavare.* (Werner, 2006, s.98). Men jag tror inte att det händer så ofta att rektorn verkligen kontaktar föräldrarna, när det gäller romska elever.

En annan orsak kan vara att lärarna och eleverna i klassen kan vara vana vid att romanieleverna inte är i skolan. Därför kan det inträffa att när en romanielev varit frånvarande och kommer tillbaka till skolan, så frågar ingen varför de varit borta. Underförstått är då att romanieleven känner sig utanför och inte vill komma till skolan nästa dag.

Jag har även läst i *Romer i skolan – en fördjupad rapport* att skolpersonalen ofta menar att orsaken till de romska elevernas frånvaro beror på att föräldrarna inte är övertygade om värdet av att gå i skolan. Även om föräldrarna säger så, måste man känna till de bakomliggande orsakerna, varför föräldrarna säger så. Föräldrarna har genomgått många psykiska och traumatiska händelser som majoritetssamhället har utsatt dem för. Det gäller inte endast i Sverige utan över hela världen. Romerna har som det framgår av rapporten levt som nomader och de fick inte bosätta sig någonstans, därför hade romerna enligt min uppfattning ingen möjlighet att prioritera skolan. Romerna var tvingades ta efter majoritetsbefolkningens utbildningssystem och bildningsideal, och det kanske inte passade de romska föräldrarna och deras barn. Nästan i all litteratur som jag har kommit i kontakt under mitt arbetes gång står det att romerna inte värderar skolan särskilt högt. Jag uppfattar det som att det skulle gälla alla romer, och att alla romer tänker likadant, precis som om romerna skulle vara en homogen

grupp och inte individer.

Romerna har blivit diskriminerade under flera århundraden och diskrimineras även idag. Romer möter diskriminering och problem inom praktiskt taget alla delar av samhället. De flesta vet att diskrimineringen mot romer i majoritetssamhället pågått i många – många år - och att romskt lärande och uppfostran pågått i lika många år. Det som pågått i en grupps liv i flera årtionden är inte lätt att lämna och suddas ut. Det är ett kulturarv som romerna bär med sig. Enligt FN:s mänskliga rättigheter, första artikeln är alla människor födda fria och lika i värde och rättigheter. Ingen diskriminering får göras mellan människor. Trots att det står i konventioner om mänskliga rättigheter, diskrimineras ändå romer i Sverige och i hela världen.

Som jag skrivit ovan fick romer i Sverige inte bo kvar på en plats i mer än tre veckor. Barnen kunde omöjligt gå i skolan. Romerna tvingades alltså leva i ett utanförskap. All denna förföljelse och de negativa attityderna mot romerna gjorde att romerna byggde upp en barriär runt sig för att skydda sig och sina barn. Det är viktigt att veta att romerna är ett mycket stolt folk. De flesta romer är stolta över att de är romer. Sedan möter romerna all denna diskriminering i samhället. Diskriminering förekommer trots att diskriminering på grund av etnisk eller kulturell bakgrund är förbjudet i lag. Romer möter problem inom praktiskt taget alla delar av samhället. Vad kunde de göra? Det var lättare för romer att lära sina barn att de inte behöver skolan, samt att de inte behöver blanda sig med icke-romer. De romska föräldrarna ville egentligen inte utsätta sina barn för diskriminering, hot och utanförskap. Diskrimineringen och utanförskapet gjorde att romerna lärde sina barn romskt liv, kultur och tradition. Detta har pågått lika länge som diskrimineringen. Vad är det föräldrarna ville lära sina barn, när de sa att de inte ville att barnen ska gå till skolan eller blanda sig med icke - romer? Jag tror att föräldrarna ville bygga upp barnens självförtroende och de ville uppfostra sina barn till att vara glada, och samtidigt ville föräldrarna skydda sina barn. De ville inte ha barn som kom hem från skolan gråtande och berättade att de inte fick gå in i skolan, eller att de inte fick leka med andra barn. Föräldrarna ville inte höra att deras barn blivit slagna av andra barn, eller att deras barn blivit mobbade och hotade. Föräldrarna ville inte ha psykisk störda barn. De upplevde därför skolan som ett hot mot barnen. Därför tvingades föräldrarna att säga och lära sina barn att de måste klara sig som romer i majoritetssamhället på bästa sätt och vis, men samtidigt behålla sin stolthet.

Jag tror att när romska barn äntligen fick gå i skolan ville föräldrarna protestera och visa att

deras barn inte blev rätt behandlade i skolan och därför lät de barnen vara hemma istället.

Det utmärkande är att flickornas frånvaro ökar med åldern. Det kan bero på den romska synen på flickorna. Hos romer har giftermålet mycket hög prioritet. Flickorna får en mycket strängare uppfostran än pojkarna. (Som nämndes ovan). I den romska kulturen får romaniflickorna enligt tradition gifta sig redan vid 14 - års ålder. Det som då gäller är att flickorna måste vara kyska och orörda vid giftermålet. Vid den här åldern börjar även icke-romaniflickor skaffa sig pojkvän. Därför är föräldrarna rädda att skolmiljön och samhället kan påverka flickorna att uppföra sig som icke-romaniflickor, och att de kan ta till sig samhällets värderingar. Flickorna får redan från tidig ålder lära sig hur de ska uppföra sig i enlighet med sin kultur och tradition. Därför uppfostras barnen redan från tidig ålder om giftermålets betydelse. När flickorna gifter sig får de för det mesta flytta till pojkens föräldrar vilket leder till att flickan inte kan fortsätta skolan utan måste hoppa av. Jag vill därför påpeka att det inte är konstigt att flickorna inte vill anstränga sig i skolan och studera när de får en uppfostran som går ut på giftermål i tidig ålder. I skolan träffar jag personal som säger ”*vad duktig den flickan är men hon vill inte anstränga sig att läsa mer.*” Hur ska flickorna kunna anstränga sig mer, när de får höra hemifrån att de inte behöver ha någon utbildning eftersom de ska gifta sig snart och svärföräldrar inte tillåter dem att läsa vidare.

Barnen är påverkade av allt som finns runt omkring dem. Romska barn ser inte så många vuxna som jobbar i sin omgivning. Alla barn måste ha en förebild. När barnen är små har de mamman och pappan som förebilder. Men senare när de växer upp vill de gärna ha andra förebilder. Även romska barn vill se vuxna romer som förebilder. Men det eleverna ser är att föräldrarna inte jobbar eftersom ingen vill ge dem arbete. Det kan också vara så att föräldrarna går i skolan år efter år. För att barnen ska lyckas i skolan måste även föräldrarna ha en chans att få jobb, men det är inte så lätt för någon med romsk bakgrund att få jobb i dagens samhälle. Fördomar och diskriminering mot romer finns fortfarande. Det måste alltså ske en förändring inte enbart från romernas sida utan även från majoritetssamhällets sida.

9. Slutdiskussion

Jag vill inte utmåla romernas situation i alltför mörka färger, eftersom jag jobbar med romer och ser att det skett en förändring bland romerna. Jag måste också nämna att det är fler och fler romska föräldrar som inser vikten av utbildning och försöker ändra sina värderingar angående skolan och glömma all negativa upplevelser som de haft i skolan. Jag har elever som alltid är i skolan, och den bakomliggande orsaken kan vara att föräldrarna jobbar. Om eleverna ser att deras föräldrar jobbar får de en förebild och motivationen att gå till skolan ökar. De romska föräldrar som saknar skolbakgrund eller utbildning har svårt att acceptera samhällets syn angående deras barns utbildning. Hur ska dessa föräldrar kunna känna till vikten av utbildning och skola? De har själva aldrig fått något bevis på att utbildning ”ger något” eller ”lönar sig”. Bland romer är arbetslösheten oerhört hög. Föräldrarnas misslyckande i samhället påverkar även elevernas motivation i skolan. Jag tror att barnens syn på skolan som något betydelsefullt skulle ha påverkats mycket om deras föräldrar hade ett arbete. För att romska barn ska lyckas i skolan måste man börja med föräldrarna och förändra deras attityd mot det svenska samhället. Samtidigt är det viktigt att även den svenska skolan lär sig mer om romanikulturen och dess traditioner så att diskriminering kan motverkas. Utbildning och kunskapsspridning om romsk kultur är en avgörande faktor för att förändra attityderna mot romerna och den måste spridas både bland unga och gamla i hela samhället.

Jag skulle vilja att de unga romernas problem prioriterades i skolan och i samhället i övrigt och att deras situation förbättrades så att de slipper uppleva samma diskriminering och utanförskap som den äldre generationen har upplevt. Det är önskvärd för romska barn att de har goda förebilder. I skolor är ofta modersmålläraren den enda rom eleven möter. De ska kunna se flera romer som jobbar och hjälper dem. Goda förebilder är viktiga för alla och mötet med den svenska skolan är viktig för alla romer och för att de ska kunna ta del av den svenska kulturen. Samtidigt är det önskvärd att den svenska skolan skaffar sig kunskap om den romska kulturen. Integrationen måste vara ömsesidig för att skolan ska bli ett möte och inte en krock för romerna.

Genom att jämföra rapporterna med de intervjuer jag gjort kan jag se att när det gäller skola och utbildning har det skett en förändring bland romerna. Det är fler och fler elever som avslutar grundskolan och går vidare till gymnasiet. Romska elever har redan tidigt i skolan en

framtidsplan att studera vidare, som kanske för tio år sedan var en omöjlighet. Från min egen erfarenhet som modersmåls lärare kan jag se att eleverna leker och umgås mer och mer med icke - romska elever, i skolan och även utanför skolan. Många romska elever måste fortfarande få extra hjälp i skolan. Det kan bero på frånvaro eller på språket. Jag tycker det är mycket positivt att romska elever kan få studiehjälp på sitt modersmål. Det är till mycket stor hjälp för de romska eleverna att det finns någon som förklarar på deras eget språk. Eleverna kanske går till en speciallärare för att få hjälp, men ändå förstår de inte när de behöver göra klar en uppgift. Men om eleven direkt kan få uppgiftens språkliga betydelse förklarad brukar det fungera bättre. Jag kan även se en förändring bland romerna när det gäller modersmålsundervisningen. Det finns även modersmålsundervisning för romska barn. Men eftersom modersmålsundervisningen brukar hållas efter den ordinarie skoltiden är det många elever som går inte på modersmålsundervisningen. Jag tror det skulle hjälpa mycket om modersmålsundervisningen var under förmiddagarna och inte på sena eftermiddagar när eleverna redan är trötta. Det finns inte mycket skriftligt material på romani som de romska barnen kan använda i skolan. I Sverige är man på väg att göra klart läromedel efter en europeisk kursplan. Jag tycker det är mycket viktigt även för romska elever att kunna se läromedel på sitt eget språk.

Referenser

Brante, Thomas, Andersen, Heine, Korsnes, Olav, *Sociologiskt Lexikon* 1998, Oslo

Caldaras, Hans, *I betraktarens ögon* 2002, Stockholm

Caldaras, Monicka, *Jävla zigenarunge*, 2007, Stockholm

Cederberg, Irka, *Tusen år i Europa* 1998, Stockholm

Cederberg, Irka, *Romerna i ett förändrat Europa*, 2004, Stockholm

Danielius, Hans, *Mänskliga rättigheter*, 1993, femte upplagan, Stockholm

Freud, Jonathan, *Romer*, 2006, Stockholm

Holme, Idar Magne & Bernt Krohn Solvang, *Forskningsmetodik*, 1997, första upplagan, Lund, Studentlitteratur,

Karlström, Elisabeth. *Socialt behandlingsarbete*, 2006, första upplagan Stockholm

Lindgren, Lars & Sandström, Bengt, *Romer en minoritet i många länder*, 1996, Norrköping

Petersson, Bo & Robertson, Alexa, *Identitetsstudier i praktiken*, 2003, första upplagan Malmö

Richardson, Gunnar, *Svensk utbildningshistoria*, 1994, femte upplagan, Studentlitteratur, Lund

Rodell Olgac, Christina, *Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola* 2006, Stockholm

Svedberg, Lars, *Gruppsykologi*, 2007, fjärde upplagan. Studentlitteratur

Söderberg, Emma, *Romers situation i Malmö*, 2008, Malmö

Werner, Lars, *Grundskolans regelbok*, 2006, Solna

Perez, Enrique, Wigerfelt, S Anders, *Migrations och etnicitetsperspektivet*, 2004, Malmö
Högskola, *Genus miljö migration och etnicitet* Malmö

Romer i Sverige – tillsammans i förändring 1997, Regeringskansliet Inrikesdepartement,
Stockholm DS 1997: 49

Diskriminering av romer i Sverige 2003 Ombudsmannen mot etnisk diskriminering,
Stockholm

Romer i skolan – en fördjupad studie 2007, Skolverket, Stockholm Rapport nr: 292

Romers situation i Malmö, 2008, Malmö Stad,

Rätten till utbildning, 2008, Skolverket Stockholm rapport nr: 309

Muntliga källor

Personen född: 1957, muntl. 2008 – 08 - 14

Personen född 1960, muntl, 2008 – 08 – 12

Personen född 1964, muntl, 2008 – 09 – 25

Personen född 1965, muntl, 2008 – 10 – 06

Personen född 1970, muntl, 2008 – 08 – 22

Personen född 1974, muntl, 2008 – 09 – 14

Personen född 1977, muntl, 2008 – 08 – 13

Personen född 1987, muntl, 2008 – 09 - 26

Personen född 1989, muntl, 2008 – 09 - 27

INTERNET

Romska ungdomsförbundet *Romernas historia*
(<http://www.rufs.org/index.php?p=12>)(10.09.2008)

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Romer> 2009-03-13

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Kultur> 2009-03-13

<http://www.popularhistoria.se/o.o.i.s?id=52&vid=485>, 2009-03-13

Bilaga – Intervjufrågor

- 1. Vilket år är du född?**
- 2. Hur upplevde du skolan?**
- 3. Kände du dig annorlunda eller blev du behandlad på ett annat sätt än andra barn på grund av din bakgrund som rom? Om ja, hur?**
- 4. Hur var närvaron i skolan för Dig?**
- 5. Har du fått extrahjälp i skolan?**
- 6. Hur upplevde din omgivning att du gick i skolan? Var det vanligt bland dina kompisar, släktingar och bekanta att gå till skolan?**
- 7. Hade ni fått modersmålsundervisning i skolan?**
- 8. Vad skulle du vilja ändra på i skolan? Vad skulle ha ändrats på din tid?**
- 9. Vad anser du om den skola du gått i och den nuvarande skolan för romer? Har den förändrats för romer eller är det fortfarande samma skola?**
- 10. Vad skulle den svenska skolan göra annorlunda för att romska elever ska trivas i skolan?**